

---

## Gastarbeid en het vuile werk

J. J. Godschalk

Met regelmaat worden zowel op nationaal als op Europees niveau waarschuwingen uitgesproken voor een groeiend tekort aan arbeidskrachten die bereid zijn het vuile en zware werk in de samenleving op zich te nemen. Steeds meer zal daarvoor, zo wordt gesteld, een beroep gedaan moeten worden op arbeiders die afkomstig zijn uit economisch minder ontwikkelde gebieden, of anders gezegd, op 'gastarbeiders', waarvan er op het ogenblik al een tweehonderdduizend in Nederland werkzaam zijn. Bij deze prognoses van een groeiende behoefte aan gastarbeiders is uitgangspunt dat het huidige opleidingsniveau van de bevolking te hoog is en de wens van sociale stijging te sterk om autochtonen, ondanks de toenemende werkloosheid, bereid te vinden deze onaantrekkelijke werkzaamheden op zich te nemen.

De vraag is echter of de hier aangevoerde overwegingen wel de juiste zijn. Opvallend is bijvoorbeeld dat vuil en zwaar werk meestal ook slecht betaald werk is. Terwijl in de hedendaagse verzorgingsstaat als geheel sprake is van een betere beloning voor arbeid en betere arbeidsvoorwaarden, is vuil en zwaar werk, zoals schoonmaakwerk, bij deze ontwikkeling achter gebleven. Ellemers die in Transaktie onder andere aan dit probleem een beschouwing wijdt, spreekt van het ontstaan van 'secundaire' arbeidsmarkten met lage lonen, onstabiele en onzekere arbeidsvoorwaarden, het ontbreken van sociale voorzieningen en slechte werkomstandigheden.<sup>1</sup> Deze 'secundaire' arbeidsmarkten zijn ontstaan naast de 'primaire' arbeidsmarkt die gekenmerkt wordt door gereguleerde arbeidsvoorwaarden, sociale voorzieningen, vaste lonen en gunstige werkomstandigheden.

Volgens Ellemers is dit een ontwikkeling die niet zonder meer verbonden moet worden gezien met het kapitalistische bedrijfsleven. Ook overheidsorganisaties blijken van 'secundaire' arbeidsmarkten gebruik te maken om bepaalde werkzaamheden goedkoper verricht te krijgen.

Ellemers noemt als voorbeelden schoonmaakwerk aan de universiteit van Groningen en onderhoud van plantsoenen in deze stad. Navraag ter plaatse leert dat in Amsterdam praktisch van dezelfde situatie sprake is. Ook daar is het schoonmaakwerk aan de universiteit uitbesteed en laat de gemeente rou-

tine-onderhoud van plantsoenen verrichten door particuliere ondernemers. Zoals een ambtenaar van de Amsterdamse afdeling Beplantingen zegt: we kunnen onze gekwalificeerde mensen toch niet aan het papierprikken zetten? Op deze wijze kunnen deze overheidsorganisaties de onderhoudskosten drukken door uit te sparen op betrekkelijk hoog gehonoreerde en van dure sociale voorzieningen voorziene ambtenaren.

Wanneer bedrijven en overheidsorganisaties op deze wijze niet de mogelijkheid zouden hebben uit te wijken naar 'secundaire' arbeidsmarkten met minder gekwalificeerde krachten als gastarbeiders, en wanneer het om lichtere werkzaamheden gaat ook gehuwde vrouwen, scholieren en ouden van dagen, dan had de dan ontstane grotere druk op de 'primaire' arbeidsmarkt ongetwijfeld moeten leiden tot een hogere beloning van het vuile en zware werk dat door deze mensen verricht wordt.

De hier gesignaleerde situatie is duidelijk in strijd met het gedurende de laatste jaren gevoerde beleid van de Nederlandse regering.

In de Memorie van Toelichting op de wet buitenlandse werknemers uit 1974 wordt gesteld dat het verschijnsel gastarbeiders overbodig kan worden gemaakt door voor het door deze verrichte werk zoveel meer te betalen dat het voor autochtone arbeiders weer aantrekkelijk wordt.

In dit verband is interessant dat uit een onderzoek van het blad *Paris Match* in Frankrijk is gebleken dat 5 % loonsverhoging al zou leiden tot een 5 % hoger aanbod van autochtone arbeidskrachten.<sup>2</sup>

Verder wordt in het inkomensbeleid van de regering gestreefd naar een betere betaling van zwaar en vuil werk. In de Interimnota Inkomensbeleid van 1975 worden alleen 'compenserende' inkomensverschillen aanvaardbaar genoemd, dat wil zeggen, verschillen die hun oorzaak vinden in de inspanningen waarmee het inkomen wordt verworven, of in de offers waarmee de inkomensverwerving gepaard gaat. Daarbij wordt met name gedacht aan onaangename arbeid (stank, lawaai, vuil) en relatief grote lichamelijke of geestelijke inspanning.<sup>3</sup>

Tinbergen, die in de nota naast Albeda, De Galan, Pen en Roscam Abbing, als een van de theoretici achter dit beleid genoemd wordt, heeft dit accent op 'vuil' en 'zwaar' onlangs nog eens duidelijk onder woorden gebracht. 'Wij maken een onderscheid', zegt hij, 'tussen gerechtvaardigde (of aanvaardbare) en ongerechtvaardigde inkomensverschillen en beschouwen dan als gerechtvaardigd de inkomensverschillen die een compensatie zijn voor *meerdere inspanning, onaangenaam werk* e.d. en ook voor sommige verschillen in behoefte'.<sup>4</sup>

We moeten vaststellen dat in de praktijk maar weinig van deze wensen terug te vinden is. In het algemeen betaalt arbeid beter naarmate de werkzaamheden aangenamer zijn en daalt het loon naarmate de door het werk vereiste inspanningen groter zijn.

Laten wij nu eens nagaan wat het effect is wanneer men deze wensen wel serieus neemt en vuil en zwaar werk opwaardeert door een betere betaling en betere arbeidsvoorwaarden.

Een onderzoek dat in de eerste helft van 1977 verricht werd bij de Amsterdamse Stadsreiniging door een studiegroep van de universiteit van Amsterdam biedt daartoe een goede gelegenheid.<sup>6</sup>

## De Amsterdamse Stadsreiniging

De stadsreiniging van Amsterdam is verantwoordelijk voor de verwijdering van omstreeks 2.300.000 kubieke meter huis- en straatvuil per jaar. Daartoe beschikt deze gemeentedienst over 1700 man personeel, waarvan slechts 60 personen gastarbeider zijn. Het eigenlijke vuilruimen wordt verricht door de buitendienst van 925 man. Daarvan werken ruim 600 man als straatveger en als belader achter de vuilniswagen. In de dienst worden ze geclassificeerd als 'reinigers'. In het dagelijkse taalgebruik worden ze aangeduid als 'de vuilnis mannen'. Het werk dat ze moeten doen is vuil en zwaar en geeft hen een lage status.

## De lage statuspositie van de vuilnisman

Bij het vaststellen van iemands statuspositie in de moderne westerse samenleving wordt Max Weber's 'style of life' al lang niet meer als het voornaamste uitgangspunt gebruikt. Ook de kenmerken die vroeger het zogenaamde 'SES-level' moesten aangeven hebben hierbij aan belang verloren.

Een aantal Nederlandse sociologen — Ponsioen, Klein, Kuiper en Van Heek<sup>6</sup> — heeft erop gewezen dat de statushiërarchie tegenwoordig praktisch uitsluitend wordt gebaseerd op uitgeoefende beroepen. Ook E. C. Hughes kwam al in 1958 met de stelling dat het werk van een man een van de belangrijkste onderdelen van zijn sociale identiteit is. Hij noemde de keuze van werk haast even onherroepelijk als de keuze van een partner.<sup>7</sup>

De vuilnisman staat met het door hem uitgeoefende beroep op de onderste sport van de maatschappelijke ladder. Dat blijkt al uit de manier waarop van oudsher in de volksmond over hem gesproken wordt. Zo wordt het kind dat op school niet wil leren toegevoegd dat het dan maar 'putjesschepper' moet worden. Weliswaar is de putschepper met de invoering van de moderne rioering uit het straatbeeld verdwenen, zijn rol als afschrikwekkend voorbeeld is overgenomen door de vuilnisman in het algemeen.

Het kind van een Amsterdamse vuilnisman krijgt te horen dat het op school maar goed zijn best moet doen: 'Kijk maar naar je vader, die heeft niks geleerd en is gewoon vuilnisman gebleven'.

In de schaarse onderzoeken die in Nederland gedaan zijn naar de sociale

hiërarchie, eindigt de vuilnisman stevast op de onderste plaats.<sup>8</sup>

Ook bij onderzoeken in de Duitse Bondsrepubliek en in de Verenigde Staten wordt hetzelfde geconstateerd.<sup>9</sup>

Wanneer we afgaan op studies die verricht werden in India en Pakistan, dan is ook daar de status van de vuilnisman zeer laag. Het werk blijkt verbonden te zijn met de allerlaagste bevolkingsgroepen of kasten.<sup>10</sup>

Zelfs in het nieuwe China waar alle statusverschillen officieel zijn afgeschaft, is de positie van de vuilnisman in de sociale beoordeling nog uiterst laag.<sup>11</sup>

De vraag waar die lage status vandaan komt is moeilijk precies te beantwoorden.

In India en Pakistan is duidelijk sprake van een relatie met rituele onreinheid. Het contact met de menselijke ontlasting maakt de vuilruimer daar onaanraakbaar.

De vuilnisman in de moderne westerse stad heeft, met uitzondering van degenen die met uiterst moderne machines de riolen moeten onderhouden, geen contact meer met menselijke uitwerpselen. De tijd van de 'Boldoetkar' waarin de privaattoonnen geleegd moesten worden is al lang achter de rug. Zijn werk is waarschijnlijk minder smerig dan dat van een classificeerder in de haven, een loonslachter op het abattoir, een verpleegster in een ziekenhuis of zelfs van een opererend chirurg. Wat werk tot vuil werk bestempelt is dus niet zonder meer duidelijk. 'Is it the physical dirtiness of the work', vraagt Herbert Gans zich af, 'or the lack of advancement, or its insecurity, or the low prestige, or poor working conditions, or substandard wages — or all of these?'<sup>12</sup>

In een studie over concierges (janitors) stelt Ray Gold: 'Work is dirty when society defines it as such, that is, when society defines it as being necessary but undesirable or even repugnant'.<sup>13</sup> De betaling speelt daarbij, volgens hem geen doorslaggevende rol. De conciërge verdient vaak meer dan zijn huurders, maar hij krijgt toch een lagere status toebedeeld omdat hij voor hen het vuil op straat moet zetten: 'Their trash, the garbage, is undoubtedly the biggest single element in the janitor's continued low status'.<sup>14</sup>

De combinatie van in dienst staan van anderen, het ruimen van hun vuil en dat doen onder het oog van een ieder is waarschijnlijk bepalend voor de lage status van de vuilnisman. Dat het werk belangrijk is voor de volksgezondheid en dat er een hoog loon voor kan worden betaald, zoals in New York, waar de vuilnisman het salaris heeft van een hoogleraar aan een klein college, schijnt niet ter zake te doen.<sup>15</sup>

Het persoonlijke knecht zijn voor ieder's vuile werk lijkt doorslaggevend. Veel vuilnismannen klagen erover dat het publiek denkt hun bevelen te kunnen geven en dat men hun baas belt wanneer ze ergens even een sigaret roken of een kroket eten. Een Amerikaans hoogleraar die een week bij de reinigingsdienst van New York gewerkt heeft, vertelt dat mensen speciaal rommel voor

hem op straat gooien en hem opdracht geven het op te ruimen.<sup>16</sup>

Het is een knecht waar men weinig rekening mee wenst te houden. Vuilniszakken worden op straat gezet met kapot glas erin, waardoor de nietsvermoedende belader sneden in zijn hand oploopt. Men laat zijn hond rustig tegen op straat staande vuilniszakken aanpoepen, tot grote ergernis van de vuilnisman die er later in grijpt. Vuilniszakken worden naar buiten gegooid voor de voeten van de straatveger. Of zoals een veger vertelt: 'Je kijkt om en je denkt, potdome jongen, dat heb je hem weer mooi geflikt. En dan draai je je nog een keer om en wat denk je: er komt een zak naar beneden van drie-hoog en er ligt weer een klerebende'.

Een record op dit gebied is waarschijnlijk de zak die van elfhoog naar beneden wordt gegooid en met een ware explosie naast de zich beneden bevindende straatveger uit elkaar spat. Deze behandeling door het publiek maakt dat de vuilnisman zich voortdurend bewust is van zijn lage status. In een portret van een vuilnisman in de Haagse Post wordt dit door de geïnterviewde duidelijk onder woorden gebracht: 'Er wordt laag tegenaan gekeken hé. Vanmorgen had ik nog een geintje met een man, die loopt daar met een hondje en dat tilt opeens zijn poot op tegen een zak. Ik zeg: doet hij dat thuis ook tegen de tafel? Hij zegt: daar betaal ik toch hondebelaasting voor'.<sup>17</sup>

En dat dat bewustzijn bij velen onder hen leidt tot gevoelens van schaamte blijkt wel uit tijdens de interviews bij de Stadsreiniging gedane uitspraken. Een kleine bloemlezing daarvan moge dit illustreren: 'Ik ken jongens die zich op hun werk helemaal omkleden, omdat ze voor de buurt niet willen weten dat ze bij de Stadsreiniging werken'; 'Als je bijvoorbeeld bij een tramhalte aan het vegen bent, dan zie je al die mensen kijken. Maar ik kijk gewoon terug. Nee, ik trek me van geen mens wat aan. Al kijken ze me tien keer aan. Ik heb collegas die durven niet te vegen bij een tramhalte of bij een school, een huishoudschool bijvoorbeeld. Die schamen zich daarvoor'; 'De mensen vinden je minderwaardig'; 'Ik vond het echt een minderwaardig baantje, een imbecielenbaantje'; 'Ze schelden je uit, of zeggen rare woorden tegen je en denken van eh het is toch maar een foutje'; 'En dan heb ik vaak het gevoel van ze vinden me zeker minderwaardig'; (Echtgenote van een vuilnisman) 'Ja, ik heb het wel eens dat als ze me vragen, wat doet je man, en ik het zeg, dat ik een kleur krijg'.

Een kenmerkend voorbeeld hiervan is ook te vinden in een interview dat Ineke Jungschleger in Amsterdam met een straatveger heeft: 'Ik heb de eerste maanden met mijn kop naar beneden lopen vegen. Ik schaamde me dood. Iemand van de reiniging, daar was altijd iets mis mee. Net als met schillermannen vroeger'.<sup>18</sup>

## Zwaar werk

Het werk van de vuilnisman in Amsterdam moet als zwaar werk gezien worden. Per dag verwerkt de belader achter de vuilnisauto 2000 tot 2900 huisvuilzakken, dozen en andere colli, die in gewicht kunnen variëren van 5 tot meer dan 15 kilo. Door onderbezetting bij de dienst moeten minder mensen meer werk verrichten. Samen met de constante druk van het toeterend verkeer dat op de smalle straten en grachten van Amsterdam wordt opgehouden door het vuilophalen leidt dit vaak tot haastwerk. Het laden wordt dan 'gooien' waarbij meer zakken tegelijk gehanteerd worden dan lichamelijk verantwoord is.

Ook het werk van de veger is zwaar. Het voortdurend bukken met bezem en schep is zeer vermoeiend. Zoals de veger in het interview met Ineke Jungschleger zegt: 'In het najaar is het zwaar werk. De bladerentijd. Dan schep je je rot. De eerste weken kon ik mijn armen niet omhoog krijgen 's avonds. Terwijl ik toch gewend geweest was ijskasten te tillen'.<sup>19</sup>

Het is bovendien arbeid waarbij in de loop van de dag grote afstanden afgelegd moeten worden. Afstanden die een vierdaagseloper niet zouden missen, zoals een veger in een gesprek opmerkt.

Ook in een interview van Studs Terkel met een Amerikaanse vuilnisman, die voordien op een kantoor werkte, komt het vermoeiende van het werk naar voren: 'Physically, I was able to do more around the house. Now I'm too tired to pitch into anything heavy. I'll mow the lawn and I'll go upstairs and maybe catch a TV program or two, and I'll hit the hay'.<sup>20</sup>

De bedrijfsarts van de Stadsreiniging beoordeelt het werk als zeer zwaar. Hij is van mening dat men dit soort werk maar tot zijn 32ste jaar zou mogen verrichten en dat men daarna omgeschoold zou moeten worden voor lichter werk.

## Ziekteverzuim

Onder vuilnismannen — beladers, chauffeurs en vegers — is het ziekteverzuim hoog, omstreeks 30 % tegen ongeveer 10 % als gemiddelde voor heel Nederland. Een zeer groot deel van dit percentage wordt uitgemaakt door langdurig zieken, dat wil zeggen, personeelsleden die langer dan 6 weken ziek zijn. In de tijd van het onderzoek beschikte de bedrijfsarts over een lijst van ongeveer 350 langdurig zieken. De grote meerderheid daarvan werd uitgemaakt door mensen van de buitendienst. Het merendeel van de langdurig zieken heeft rugklachten of problemen met de bewegingsorganen. Exacte gegevens over de aantallen zijn niet beschikbaar, maar aangenomen kan worden dat de situatie op dit gebied niet veel zal afwijken van die in Maastricht. Daar is onlangs door het Instituut voor Preventieve Geneeskunde in samenwerking met de plaatselijke GGD een uitgebreid onderzoek verricht onder

het personeel van de Reinigingsdienst.<sup>21</sup> Men constateerde dat 23 % van de vuilnismannen psychosociale klachten vertoonde (gespannenheid, nervositeit, gejaagdheid), 40 % noemde klachten over de bewegingsorganen, 47 % over hart- en vaatstelsel (vooral chauffeurs en beladers — in Maastricht werkt een chauffeur niet mee met het laden, in Amsterdam wel), 45 % over de ademhalingsorganen (allen vegers) en 36 % over de spijsverteringsorganen (vooral vegers).

Ook in New York, waar onderzoek bij de reinigingsdienst werd gedaan, constateerde men hetzelfde type klachten (veel rugklachten en klachten over de bewegingsorganen), terwijl ook het aantal hartklachten opvallend groot was. Bij een vergelijking met een aantal andere industriën in de Verenigde Staten, zoals de bouwnijverheid, de staalindustrie en de ondergrondse mijnbouw, bleek bij de reiniging het grootste risico te bestaan vroegtijdig arbeidsongeschikt te worden als gevolg van hun werk.<sup>22</sup>

Door de vele zieken kampt men in de negen secties, waarin de buitendienst van de Stadsreiniging verdeeld is, voortdurend met onderbezetting. Dat leidt op zijn beurt weer tot verzwaring van de taak van de overblijvende vuilnismannen en vergroot daarmee opnieuw de kans op ziekte.

De zwaarte en de spanningen van het werk hebben tot gevolg dat het merendeel de pensioengerechtigde leeftijd (65 jaar) niet haalt en tussen zijn 40ste en 50ste jaar moet worden afgekeurd. Bij de Stadsreiniging als geheel waren dat in een aantal jaren de volgende aantallen: 1971: 32, 1972: 46, 1973: 39, 1974: 56, 1975: 57, 1976: 42. De meerderheid hiervan was werkzaam in de buitendienst. Van 16 januari 1970 tot en met 1 juli 1975 werd op de afdeling personeelszaken bijgehouden door welke specialist de afkeuring plaatsvond. Hoewel meestal sprake was van een combinatie van kwalen kan de volgende opsomming toch wel enig inzicht geven:

|             |     |
|-------------|-----|
| orthopeed   | 112 |
| internist   | 50  |
| psychiater  | 31  |
| cardioloog  | 29  |
| neuroloog   | 22  |
| longarts    | 12  |
| chirurg     | 12  |
| oogarts     | 3   |
| reumatoloog | 1   |
| <hr/>       |     |
| totaal      | 266 |

Opvallend is het aantal dat door de orthopedisch specialist wordt afgekeurd. En daarnaast de aanzienlijke hoeveelheid die door de psychiater vervroegd met pensioen wordt gestuurd. Het geheel geeft een duidelijke indicatie van de zwaarte van het werk van de vuilnisman.

## Wie wordt vuilnisman?

Zowel uit een eerder onderzoek<sup>23</sup> als uit het onderhavige komt naar voren dat de grote meerderheid van de vuilnismannen afkomstig is uit een milieu van ongeschoolde arbeiders. Met een enkele uitzondering hebben ze doorgaans niet meer onderwijs genoten dan lagere school. Daarnaast hebben ze vaak een aantal banen gehad. Dat is praktisch altijd ongeschoolde arbeid en in veel gevallen werk in de haven.

Meestal waren ze betrekkelijk jong toen ze bij de reiniging begonnen. De ouderen die er werken vormen een illustratie van Weyel's stelling dat ongelukkige ouders ongelukkige kinderen voortbrengen.<sup>24</sup> De vuilnisman van nu was vaak de oudste zoon die voortijdig van school moest en aan het werk werd gezet als knechtje bij de groenteman op de hoek, want vader was werkloos geworden, of had het gezin verlaten, of was door een bedrijfsongeval om het leven gekomen. Een situatie die leidde tot vermindering van de kansen op bevredigende arbeid in het latere leven. Ze zochten werk bij de reiniging (sommige in eerste instantie bij de gemeente in het algemeen) omdat ze werkloos waren geworden, of geen ploegendiensten meer wilden draaien. De ondervraagden bleken aangetrokken te worden door de arbeidszekerheid, de goede sociale voorzieningen en het betrekkelijk hoge loon.

Het loon steekt gunstig af bij andere ongeschoolde arbeid, omdat de vuilnisman zijn salaris aangevuld ziet met premies van 15 % (veger) tot 25 % (belader en chauffeur-belader). De gemiddelde bruto-inkomens kunnen daardoor variëren van f 2160,— (veger) tot f 2580,— (chauffeur-belader). De laatste komt daardoor op het salarisoniveau van een administratief ambtenaar met Havo-opleiding. Daarnaast heeft men de gewone voordelen van het ambtenaarschap, zoals AOW voor rekening van de gemeente, tegemoetkoming voor ziektekosten en een welvaartvast pensioen.

Verder wordt nog als aantrekkingskracht van werken bij de Stadsreiniging genoemd het buiten werken en de betrekkelijk grote vrijheid die men bij zijn werk kan hebben. Opvallend is dat veel mensen solliciteren op aanraden van familie of kennissen die al bij de Stadsreiniging werkzaam zijn.

Het werk zoeken bij deze dienst is waarschijnlijk mede afhankelijk van de stand van de conjunctuur. In de jaren zestig was het moeilijk mensen voor dit werk te krijgen. Toen kwamen vooral ouderen bij de Stadsreiniging (de maximum leeftijd bij in diensttreden is 45 jaar) en zag men zich gedwongen gastarbeiders aan te trekken.

De laatste tijd solliciteren weer jongeren bij deze dienst, maar daarnaast ook vakmensen die in hun beroep geen werk meer kunnen vinden en kleine zelfstandigen die het niet meer kunnen bolwerken. Op het ogenblik bestaat er, volgens de afdeling personeelszaken, zelfs een wachtlijst van gegadigden voor werk bij de Stadsreiniging.

## Tevredenheid

Bij het eerder genoemde onderzoek in Maastricht werd geconstateerd dat vuilnismannen over het algemeen niet ontevreden zijn over hun werk.<sup>25</sup> Het onderzoek bij de Amsterdamse Stadsreiniging bevestigt die conclusie. Wel klinkt bij uitspraken van ondervraagden een besef door van een gebrek aan alternatieven. Zo verklaart een van hen: 'Het is inderdaad geen slecht werk. Ieder zijn werkzaamheden die hij het fijnst vindt. Je kan wel zeggen: ik wil bankdirecteur worden en dat je dat dan niet lukt natuurlijk. Het maakt niks uit wat je doet'. Of een ander: 'Ja fijn werk, moet je horen, wat is fijn? Het is gewoon een noodzakelijk iets. Het is mijn brood. Ik moet het doen. Maar ik heb geen hekel aan mijn werk'. Of een derde: 'Het ging mij hoofdzakelijk om mijn gezin. Als ik van de WW moet leven dan ben ik ook aan Gods gratie overgeleverd'.

Degenen die verklaren tevreden te zijn halen altijd in de eerste plaats de sociale zekerheid en het loon naar voren. Het is opvallend, dat zij zich bij uitspraken over de redelijkheid van het loon, precies zoals Runciman constateert, vergelijken met een referentiegroep van andere ongeschoolde beroepen die in zekere zin binnen hun bereik liggen.<sup>26</sup> Meestal zijn dat beroepen die uitgeoefend worden door familie of kennissen. In het algemeen hebben ze geen idee van het inkomen dat in andere functies in de samenleving verdiend wordt.<sup>27</sup> Ook zijn ze niet bekend met de salarissen van hogeren in rang bij de Stadsreiniging.

Voor hun is overigens de kans om hogerop te komen bij de dienst uiterst gering. Van de ruim 600 reinigers (vegers en beladers) hebben in de naoorlogse periode niet meer dan 3 het tot controleur gebracht (de naast-hogere rang in de sectie) en bij de leiding bestaat de indruk dat er onder de rest geen geschikte kandidaten voor een dergelijke functie te vinden zijn.

De vuilnisman is duidelijk gehecht aan de plaats die hij heeft in de sectie waar hij werkt. Naast gewinning aan bepaalde kameraden of een bepaalde wijk spelen vooral financiële overwegingen daarbij een belangrijke rol. Als belader krijgt hij 10 % meer premie dan als veger, terwijl hij door de leiding van de sectie voor beide werkzaamheden kan worden ingezet.

Als veger kan hij extra karweitjes verrichten voor zijn vaste 'klantjes'. Die karweitjes bestaan meestal uit het speciaal weghalen van vuil (lege flessen, kratten, dozen etc.) bij winkels, cafés of kleine bedrijven. Samen met de verkoop van bruikbare spullen die hij bij zijn werk op straat vindt, kan dat een aardige 'zwarte' aanvulling op zijn loon betekenen. Aan wat voor bedragen daarbij gedacht moet worden is moeilijk vast te stellen. In de gesprekken zijn de ondervraagden daar niet erg loslippig over. Wel komen de meesten met uitlatingen over anderen die de 'baas' (het hoofd van de sectie of een controleur) geld of drank toestoppen om hun plaats te kunnen behouden.

## Conclusie

Uit dit kleine explorerende onderzoek bij de Amsterdamse Stadsreiniging blijkt dat vuil en zwaar werk niet zonder meer door gastarbeiders moet worden verricht. Wanneer arbeidszekerheid, goede sociale voorzieningen en een meer dan gemiddeld loon worden geboden, zijn arbeiders uit het eigen land, ook indien de kansen op promotie gering zijn, bereid dit werk te doen. Dit geldt althans voor de huidige ongunstige stand van de conjunctuur.

In ieder geval kan deze situatie gezien worden als een indicatie van het feit dat een serieus doorzetten van het inkomensbeleid van de Nederlandse regering, waarbij vuil en zwaar werk gecompenseerd zal worden door een hoge beloning, het inzetten van gastarbeiders overbodig kan maken.

\* Met dank aan de Stadsreiniging in Amsterdam voor haar medewerking, aan Frank Bovenkerk en Derek Phillips voor hun adviezen en aan Bart Bakker, Daan Goedhart, Monique van 't Hek, Renée Loman, Marion Meesters, Arnold van Meteren, Peter Niëns, René de Nijs, Fridus Steylen, Herbert Woldberg voor het houden van de interviews.

## Noten

- 1 J. E. Ellemers, Minderheden en beleid in Nederland, *Transaktie*, jg. 7, nr. 1, maart 1978, blz. 20-41.
- 2 J. Pen en J. Tinbergen, *Naar een rechtvaardiger inkomensverdeling*, Amsterdam 1977, blz. 169.
- 3 *Interim-nota Inkomensbeleid*, Tweede Kamer, zitting 1974-1975, 13399, nrs. 1-2.
- 4 J. Tinbergen, Alternatieve grondslagen voor inkomen uit arbeid, in C. J. Cramwinckel-Weeda e.a., *Maatschappelijke Alternatieven*, Meppel 1977, blz. 86.
- 5 Het onderzoek werd uitgevoerd in de eerste helft van 1977. Er werden daarbij interne rapporten doorgenomen en gesprekken gevoerd met de directie, met personeelsfunctionarissen, met de sociale werker, met de bedrijfsarts en met een aantal sectiehoofden. Verschillende secties werden bezocht. Studenten van de FSW-B van de Universiteit van Amsterdam voerden 25 vraaggesprekken met vuilnismannen aan de hand van een vragenlijst die uitgetest werd in een groepsgesprek met 8 vuilnismannen.
- 6 J. A. Ponsioen, Typen van stratificatie, *Sociologische Gids*, 1955, nr. 2, blz. 82-87.  
M. O. L. Klein, *Statusonderscheidingen*, Leiden 1963.  
G. Kuiper Hzn., *Rangen en standen*, Zeist 1965.  
F. van Heek, *Van Hoogkapitalisme naar Verzorgingsstaat*, Meppel 1973.
- 7 E. C. Hughes, *Man and their work*, Glencoe (Ill.) 1958.
- 8 G. Kuipers Hzn., op. cit.  
F. van Heek, *Sociale stijging en daling in Nederland*, Leiden 1958.
- 9 K. H. Reuband, Zur Existenz schichtähnlicher Gruppierungen im interpersonalen Präferenzgefüge, *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, vol. 27, 1975, blz. 293-311.
- 10 P. Streefland, *Slaughterhouse*, een samenleving van Christen Panjabi sweepers in Karachi (Pakistan), Amsterdam 1975.

- L. Schenk-Sandbergen, *Vuil werk, schone toekomst*, het leven van straatvegers en vuilruimers: een onderzoek in Bulsar (India), verkenningen in Peking, Shanghai, Tientsin en Tangshan (China), Amsterdam 1975.
- 11 L. Schenk-Sandbergen, op. cit., blz. 360.
- 12 Herbert J. Gans, Income grants and dirty work, *The Public Interest*, nr. 6, Winter 1967.
- 13 Ray Gold, Janitors versus Tenants, a status-income dilemma, *American Journal of Sociology*, LVII march 1952, blz. 487-493.
- 14 Gold, op. cit., 493.
- 15 J. J. Godschalk, Topsalaris voor vuilnisman lost niet alles op, *NRC/Handelsblad*, 5 november 1975.
- 16 J. R. Coleman, College of hard knocks, My life as a garbageman, *New York Times Magazine*, 1-5-1977.
- 17 Martin Schouten, De vuilnisman, *Haagse Post*, 19 februari 1977.
- 18 Ineke Jungschleger, Praten met mensen van de Stadsreiniging, *Ons Amsterdam*, jrg. 29 ,nr. 9, blz. 283.
- 19 Jungschleger, op. cit., blz. 283.
- 20 Studs Terkel, Roy Schmidt, garbage man, *Working*, Penguin Books 1977, blz. 106.
- 21 A. Dijkstra e.a., *Gezondheid, werk en werkomstandigheden*, N.I.P.G., Leiden, december 1976.
- 22 J. A. Cimino, Health and savety in the solid waste industry, *Public Health*, januari 1975
- 23 P. Streefland c.s., *Leeronderzoek sociale ongelijkheid bij gemeentereinigings*, Amsterdam 1974 (intern gestencild rapport).
- 24 J. A. Weijel, *De mensen hebben geen leven*, een psycho-sociale studie, Haarlem 1970.
- 25 A. Dijkstra, op. cit.
- 26 W. G. Runciman, *Relative deprivation and social justice*, London 1966.
- 27 In Inkomens op tafel, een publicatie van de Nederlandse stichting voor Psychotechniek (Alphen 1977) wordt geconstateerd dat de meerderheid van de ondervraagden slecht op de hoogte is met het inkomen van anderen. Sommige weten zelfs niet precies hoe groot hun eigen inkomen is.